

Bronikowski, Marian

Duszpasterze w oczach młodzieży : rekoniesans socjologiczno-pastoralny

Warszawskie Studia Pastoralne 3, 233-259

2006

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ks. Marian Bronikowski*

Duszpasterze w oczach młodzieży

Rekonesans socjologiczno-pastoralny

Potrzebny jest dzisiaj Kościół, który umie odpowiedzieć na oczekiwania młodych; Kościół, który umie przemawiać do ich serc, rozgrzać je i pocieszyć, napełnić je radością Ewangelii i mocą Eucharystii; Kościół umiejący przyjąć i zaprosić do siebie tych, którzy szukają jakiegoś celu, aby poświęcić mu całe swoje życie; Kościół, który nie lęka się wiele wymagać, bo sam wiele ofiarował; który nie boi się zażądać od młodzieży, by podjęła trud tej szlachetnej i autentycznej przygody, jaką jest ewangeliczne naśladowanie Jezusa.² Młodzi ludzie potrafią Kościół ukochać, gdy Kościół będzie ich kochał. Szukając miłości Kościoła młodzież staje twarzą w twarz ze swoimi duszpasterzami. Jak ich postrzega? Co im imponuje w osobach kapłanów, a co przeszkadza w kontaktach z nimi? Jakich kapłanów potrafią szanować, jakich się boją, a jakich mogą nawet znienawidzić? Artykuł ten jest próbą poszukiwania odpowiedzi na te pytania w oparciu o wyniki badań, przeprowadzonych w Rejonie Sieradzkim w Diecezji Włocławskiej.

* Ks. dr Marian Bronikowski – od 1988 r. związany jest z Ziemią Sieradzką przez pracę duszpasterską w parafiach p.w.: *Św. Wojciecha* w Sieradzu-Męce, *NSJ* w Sieradzu, *Św. Walentego* w Kłocku. Obecnie jest proboszczem w parafii *Narodzenia NMP* w Chałupki Małej. Doświadczenia w zakresie duszpasterstwa młodzieży zaowocowały opracowaniem pracy naukowej związanej z tym środowiskiem: praca doktorska, oparta o badania socjologiczne w Rejonie Sieradzkim, pt.: *Realizacja duszpasterstwa młodzieży w kontekście przemian religijności młodego pokolenia. Studium pastoralne* została obroniona na UKSW w Warszawie w roku 2004.

² Jan Paweł II, *Oreędzie na Światowy Dzień Modlitw o Powołania (18 X 1994)*, 2.

Obraz duszpasterza widziany oczami młodych

Misja pastoralna Kościoła w środowisku młodzieżowym ściśle związana jest z zadaniami, jakie spełniają duszpasterze, których działalność powinna być dostosowana do czasów aktualnych. Realizacja tych postulatów wymaga poznania ocen wystawianych przez młodzież osobom i postawom kapłanów, i opinii na temat ich pracy duszpasterskiej.

1. Duszpasterz – przewodnik

Rozwój wiedzy o człowieku, której źródłem są nauki społeczne i praktyczne, spowodował przewartościowanie wymagań stawianych duszpasterzom i wychowawcom młodzieży.³ Młodzi ludzie oczekują od swoich duszpasterzy pomocy w rozwoju integralnym, aby mogli sami rozwiązywać swoje sprawy egzystencjalno-religijne. Głównym problemem młodego człowieka jest rozpoznanie własnego powołania, określenie drogi życiowej i podejmowanie decyzji co do zadań i środków potrzebnych do ich realizacji. Istotnym celem wychowania, a zarazem doradztwa duszpasterskiego, powinno być zatem prawidłowe ukształtowanie samodzielności wychowanka.⁴ Rola duszpasterza-przewodnika polega na udzieleniu pomocy młodemu człowiekowi w kształtowaniu wszystkich wymiarów osobowości i *udoskonalaniu* życia. To zadanie domaga się jednak osobistych kontaktów z duszpasterzem. W opinii młodzieży rozmowa z księdzem na tematy osobiste, poza spowiedzią, nie jest potrzebna – tak twierdzi 61,7% respondentów; 18,8% badanych widzi taką możliwość, a 18,7% nie miało zdania na ten temat.

W wyznaczonych zmiennych należy uwzględnić modalność wyrażanych przez młodzież poglądów. Mężczyźni częściej niż kobiety wybierali odpowiedź negatywną (odpowiednio: 64,8%; 58,7%). Jest to zatem wyraźna deklaracja samodzielności w podejmowaniu decyzji, ale nie musi oznaczać dojrzałej wolności. W naturze męż-

³ Zwłaszcza psychologia „zajmująca się psychiką ludzką i wykrywająca prawo psychologiczne, podbudowuje wiedzę o nich. Przez to może ona oddawać ogromną usługę podmiotowi duszpastersko-wychowawczej działalności”. F. Woronowski, *Wprowadzenie do teologii pastoralnej*, Lublin 1972, s. 106.

⁴ Por. S. Kunowski, *Podstawy współczesnej pedagogiki*, Łódź 1981, s. 209.

czyn funkcjonuje bowiem daleko idący indywidualizm, subiektywizm, ale też egoizm. Spotkanie i rozmowa na tematy religijne lub egzystencjalne jest wspólną potrzebą młodych ludzi bez względu na płeć. Jednak to kobiety częściej niż mężczyźni potrafią spełnić tę potrzebę i zgodzić się na rozmowę z kapłanem (odpowiednio: 20,2%; 17,6%). Nie jest to duża różnica, dlatego zmiana nastawienia młodych ludzi w stosunku do roli doradcy, jaką może spełnić kapłan, wymaga większego nakładu sił i środków duszpasterskich. Duszpasterz powinien stale poznawać i uczyć się rozumieć problemy egzystencjalne młodych ludzi, zwłaszcza te, które odnoszą się do sfery duchowej. Młody człowiek, szukający porady, *wybiera duszpasterza dlatego, że obdarza go większym «urzędowym» zaufaniem i spodziewa się rozwiązania swoich problemów przy pomocy środków nadprzyrodzonych, które proponuje duszpasterstwo.*⁵ W każdym spotkaniu duszpasterza z młodym człowiekiem szczególne znaczenie ma partnerski sposób traktowania osoby szukającej pomocy. *Ważne jest nie tyle rozwiązanie problemów osoby szukającej porady, ile raczej osobowe «asystowanie» kapłana. Taki stosunek kapłana do rozmówcy wyzwala w tym ostatnim zaufanie i wzmacnia poczucie wartości siebie. Osobowe spotkanie może doprowadzić do zmian w postawach emocjonalnych partnera rozmowy wobec treści proponowanych przez duszpasterza.*⁶ Trzeba jednak zaznaczyć, że w doradztwie duszpasterskim efekty oferowanej pomocy są ściśle zależne od uwarunkowań zewnętrznych, zwłaszcza środowiskowych. Należy najpierw podkreślić, że podobne trudności w kontaktach z księdzem mają zarówno mieszkańcy miast, jak i wsi. Świadczy o tym zbliżony poziom odpowiedzi negatywnych (odpowiednio: 60,7%; 62,9%). Dość nieoczekiwane jednak to mieszkańcy miast częściej niż respondenci pochodzący ze wsi widzieli potrzebę i możliwości rozmawiania z księdzem na tematy osobiste (odpowiednio: 21,1%; 16,1%). Jest to na pewno efekt *otwartości* środowiska miejskiego, a także skutek pluralizmu społeczno-kulturowego.

W wypadku młodzieży pochodzącej z miasta można mówić o przechodzeniu od rygoryzmu do relatywizmu moralnego, co wyni-

⁵ R. Kamiński, *Wprowadzenie do teologii pastoralnej*, Lublin 1992, s. 78.

⁶ Tamże.

ka z innego stylu życia w mieście niż na wsi. Jest ono w dużej mierze oparte o udział w różnych grupach młodzieżowych o subkulturze ze swoicie rozumianą wolnością wyrażającą się między innymi w swobodzie obyczajów, jako postawie buntu przeciw istniejącym normom moralnym. Należy zatem wziąć pod uwagę kierunek zmian w środowisku młodzieży, gdyż coraz częściej to rówieśnicy stają się autorytetami, doradcami, dostarczają wzorów postępowania i proponują zestaw opozycyjny wobec wartości dorosłego społeczeństwa. W konsekwencji prowadzi to do nowego określenia dorastania, które polega na wyprowadzaniu się nie tylko z domu rodziców, ale również z ich świata. Porzucają przy tym ich styl życia, wartości i normy, a także kontestują ich religijność. Porównawcze dane z badań polsko-niemieckich wskazują, że młodzież zachodnia bardziej poddana jest wpływom rówieśników, czego przykładem jest uczestnictwo w rówieśniczych kręgach towarzyskich. Młodzież zachodnio-niemiecka zdecydowanie wcześniej niż ich polscy rówieśnicy przyznawała, że należy do jakiejś grupy (paczki), w której wszyscy znają się dobrze i gdzie podejmuje się wspólne przedsięwzięcia.⁷ Młodzież z miasta jest nieustannie poddawana wpływom różnych grup rówieśniczych. Wielu spośród nich zdaje sobie sprawę z zagrożeń, jakie stąd płyną. Intensywniej więc szukają kontaktu z duszpasterzem, w nim widząc źródło autentycznej pomocy i wsparcia.

Mimo dużej liczby respondentów zrzeszonych, którzy nie potrafili odpowiedzieć na to pytanie, to właśnie w tej grupie było najwięcej zwolenników bliższych kontaktów z księdzem, z którym można rozmawiać na tematy osobiste – 32,5% (niezrzeszeni – 17%). W grupie młodzieży zrzeszonej należy założyć większą świadomość godności chrześcijańskiej, która płynie z uczestnictwa w Chrystusowym kapłaństwie. Od kapłanów urzędowych wymaga się jednak bardziej wyrazistego świadectwa tej postawy. Kapłan, spełniając funkcję duszpasterza, naucza, wychowuje, daje świadectwo. Poza tym, zależnie od środowiska, rodzaju grup formowanych i stopnia rozwoju religijnego, ksiądz powinien spełniać rolę herolda, interpretato-

⁷ Por. W. Melzer, P. Sałustowicz, W. Łukowski, L. Schmidt, *Młodzież w Polsce i w Niemczech*, Giżycko 1993, s. 95.

ra, animatora i terapeuty.⁸ Młodzież zrzeszona oczekuje partnerskich relacji z kapłanem i chce czynnie uczestniczyć w relacjach z duszpasterzami. Decydującą rolę w tych kontaktach odgrywa osoba kapłana i jego dojrzałość osobowościowa, która wyraża się poprzez naturalność, prostotę, szczerłość, zaufanie. Te wartości osobowościowe stanowią fundament działań wychowawczych, wynikających z wiary i umożliwiają kapłanom kontakt z młodymi ludźmi.⁹

W zmiennej typów szkół młodzież z kręgu zawodowego w najmniejszym procencie z całej populacji deklaruowała brak zdania w tej kwestii 15,6%. Oznacza to, że w ich opinii osobę kapłana można oceniać albo pozytywnie, albo negatywnie. Z odpowiedzi udzielonych przez tę młodzież wynika, że oceniają osobę kapłana najbardziej negatywnie ze wszystkich wyznaczonych grup – 68%, a jako partnera w dialogu osobowo-egzystencjalnym akceptuje księdza tylko 15% młodzieży zawodowej.

Młodzież techniczna również zadeklarowała niższy od ogólnego poziom pozytywnych deklaracji – 17,3% i jednocześnie wyższy od ogólnego poziom negatywnych odpowiedzi 63,6%. Natomiast młodzież licealna nie boi się kontaktów personalnych z kapłanami i co piąty respondent z tej grupy odpowiedział, że potrzebuje rozmów z księżmi na tematy osobiste – 21,6%, a tylko niewiele ponad połowa z tego koła nie widzi możliwości rozmawiania z duchownymi o sprawach intymnych.

Na podstawie analizowanych dotychczas wyników badań można stwierdzić, że w duszpasterstwie strukturalnym nie funkcjonują formy bezpośredniego kontaktu. *Pojawia się tendencja zbyt daleko idącej «demokratyzacji», swoistego «równania wszystkiego», co wyraża się m.in. – mówieniem od razu na ty, ostrym wyrażaniem swoich życzeń (asertywność), pomijaniem tradycyjnych form grzecznościowych. Zamiast tego pojawiają się «spontaniczne» formy reakcji i zachowań zgodnie z zasadą: «Tak jest mi fajnie, nie zwracam uwagi na konwenanse».*¹⁰ Trudno nie zgodzić się z tą opinią, gdyż doświad-

⁸ Por. S. Kulpaczyński, *Katechetyczna dydaktyka modlitwy*, Lublin 1989, s. 81.

⁹ Por. K. Misiaszek, *Formacja katechetów*, „Ateneum Kapłańskie” 118(1992), s. 270.

¹⁰ W. Szewczyk, *Małe grupy w parafii. Samokształcenie, formacja i działanie*, „Ate-

czenie dostatecznie potwierdza obawy przeciwników *demokratyzacji* kontaktów duszpasterskich. Niemniej należy, odwołując się do Chrystusowych wskazań, dążyć do wytwarzania relacji braterskich, które choć nie zawsze będą przekładać się na formy kultury, swoją autentycznością potwierdzą potrzebę zainteresowania drugim człowiekiem. Ponadto wiele z tych spontanicznych zachowań jest swoistym protestem przeciwko sformalizowaniu relacji duszpasterskich.

W kategorii typów szkół widać też dużą rolę kapłana – katechety. Katecheza młodzieży towarzyszy trudnemu okresowi rozwojowemu zajmując się różnymi problemami dezintegracji człowieka zarówno w wymiarze psychicznym, jak i duchowym – potrzebuje więc entuzjazmu i zaufania, które wyraźnie występują w katechezie dzieci. Jednocześnie powinna być otwarta na katechezę dorosłych, gdyż w najbliższym czasie młodzież ma wejść w samodzielne życie i odpowiedzieć na głos powołania, podjąć odpowiedzialność za samodzielną pracę, świadectwo życia. W katechezie młodzieży trzeba więc uwzględnić aktywność młodych ludzi, zwłaszcza tych, którzy rozwijają życie wewnętrzne i żywo uczestniczą w życiu Kościoła przez modlitwę osobistą, udział w liturgii i świadectwo miłości chrześcijańskiej.¹¹ Jako ważny postulat jawi się więc konieczność wykorzystania twórczych energii duchowych szczególnie tej młodzieży, która podjęła trud rozwoju duchowego, szukając różnych form zaspokojenia swoich potrzeb religijnych, gdyż jest to grupa przyszłych animatorów życia religijnego w środowiskach młodzieżowych. Uczestnictwo młodzieży w różnych ruchach, grupach i stowarzyszeniach religijno-kościelnych jest znakiem, że sama katecheza nie może zaspokoić ich aspiracji religijnych, a jednocześnie sugeruje kierunek kształtowania nowej katechezy.

Ważność tego problemu wzrosła w związku z przeniesieniem lekcji religii do szkół, co zagraża zmniejszeniem roli elementu przeżyciowego w przekazie wiary. Młodzież uczestnicząca w katechezie w salkach katechetycznych otoczona była atmosferą *sacrum*, co pozwalało wytworzyć specyficzną atmosferę wiary i modlitwy. Obecne warunki domagają się wypracowania nowych form pracy duszpas-

neum Kapłańskie” 127(1996), s. 403.

¹¹ Por. M. Majewski, *Katecheza permanentna*, Kraków 1989, s. 154–138.

terskiej, które pozwolą uniknąć desakralizacji religii. Młodzieży potrzebne są spotkania z Kościołem, Chrystusem Eucharystycznym, z kapłanem, a także stworzenie możliwości uczestniczenia w żywych komórkach Kościoła, jakimi są małe grupy, w których ludzie żyją wiarą i modlitwą.¹² Po powrocie do szkół w duszpasterstwie należy więc zwrócić szczególną uwagę na następujące zadania: troska o żywy i owocny udział w niedzielnej Mszy św., przygotowanej i sprawowanej przy czynnym udziale młodzieży z, odpowiednio przygotowaną homilią; przeżywanie liturgii pozostałych sakramentów; udział w nabożeństwach roku liturgicznego; uczestnictwo w parafialnych grupach i ruchach młodzieżowych; tworzenie wspólnot modlitewnych na terenie szkoły.¹³

Wszystkie problemy związane z przeniesieniem lekcji religii do szkół nie podważają dotychczas realizowanych przez katechezę zadań, do których należą: nauczanie, wychowanie i dawanie świadectwa. Te właśnie zadania spoczywają przede wszystkim na kapłanach, którzy spełniają w różny sposób misję pastoralną.

2. Przyczyny trudności w komunikacji duszpasterzy i młodych ludzi

Młodzież, odpowiadając na pytanie o przyczyny utrudnień w kontaktach z duszpasterzami, na najwyższym poziomie umieściła dwie propozycje: małą znajomość życia i problemów moralnych młodego pokolenia – 20,1% i zły przykład życia kapłańskiego – 20%; uzupełnieniem jest odpowiedź: trudności w nawiązywaniu kontaktów osobistych z młodzieżą – 15,1%. Pozostałe odpowiedzi osiągnęły następujące wartości procentowe: trudności w przekazywaniu wiedzy religijnej – 7,7%; niesprawiedliwość w ocenianiu ludzi – 7,3%; materializm – 6,6%; brak kultury osobistej – 4,9%; brak czasu – 4,5%; słabości ludzkie u kapłanów (nałogi) – 3,2%; pesymistyczny stosunek do rzeczywistości – 1,9%; apodyktyczność – 1,2%; brak systematyczności – 0,6%.

¹² Por. Z. Rutkowski, *Lekcja religii a Kościół przyszłości*, „Communio” 11(1991)2, s. 60.

¹³ Por. K. Nycz, *Nowa sytuacja duszpasterstwa po powrocie katechezy do szkół*, „Ateneum Kapłańskie” 118 (1992), s. 240–241.

W interpretacji tych wyników należy uwzględnić podstawy teologiczne tożsamości kapłańskiej i misji duszpasterskiej. Chrystocentryczna formuła *sacerdos alter Christus* oznacza, że szafarz jest żywym narzędziem (DK 12), które reprezentuje i uobecnia Chrystusa.¹⁴ W aktualnym porządku zbawczym (od Zmartwychwstania i Wniebowstąpienia aż do Paruzji) Chrystus jest obecny i działa w Kościele przez Ducha Świętego. Szafarz – to sheliach (posłany, *apostoł*), reprezentujący Chrystusa, Mistrza i Głowę Kościoła. Chrystus działa widocznie i sakramentalnie przez kapłanów-pośredników.¹⁵

Chrystocentryczne spojrzenie na kapłana współistnieje z wymiarem eklezjocentrycznym, gdyż sakrament kapłaństwa uzdalnia do posługi Ludowi Bożemu. Można zatem mówić o działaniu kapłana *in persona Christi* i *in persona Ecclesiae*. Kapłan wypełnia swoje zadania na podstawie posłannictwa, którego źródłem jest Chrystus i Kościół,¹⁶ dlatego jest wezwany nie tylko do pełnienia roli samego Chrystusa – Głowy Ciała, ale także do tego, aby *być Chrystusem mówiącym: To jest ciało moje, to jest krew moja, lub: Ja odpuszczam ci grzechy*.¹⁷ Sakrament święceń przemienia człowieka i czyni go zdolnym do działania w imię Chrystusa. Nie oznacza to jednak wcale, by ksiądz był Chrystusem wprost i bezpośrednio: nie ma żadnej depersonalizacji Chrystusa ani kapłana, a człowiek wyświęcony nie otrzymuje mocą święceń osobowości samego Chrystusa. Prezbiter *jest* Chrystusem dlatego i ze względu na to, co sam Chrystus *czyni* w nim i przez niego.¹⁸

¹⁴ „Sprawą podstawową w życiu kapłana jest więź z Jezusem Chrystusem Głową i Pasterzem. Kapłan uczestniczy bowiem w sposób specyficzny i wiarygodny w «konsekracji – namaszczeniu» oraz w «misji» Chrystusa (por. Łk 4, 18–19). Z tą więzią łączy się ściśle relacja z Kościołem. Nie są to relacje istniejące po prostu obok siebie, lecz łączą się one wewnętrznie i nawzajem przenikają. Odniesienie do Kościoła wpisane jest w główne odniesienie kapłana do Chrystusa, «sakramentalne uobecnienie» Chrystusa jest bowiem podstawą i inspiracją odniesienia kapłana do Kościoła”. Jan Paweł II, *Pastores dabo vobis*. Adhortacja apostolska, 16.

¹⁵ J. G. Pagé, *Człowiek Boży (Homo Dei)*, w: *Kapłaństwo* (Kolekcja „Communio”, t. 3), Poznań-Warszawa 1988, s. 228.

¹⁶ J. Ambaum, *Funkcja kapłana w Ofierze eucharystycznej: in persona Christi i in persona Ecclesiae*, w: *Kapłaństwo*, dz. cyt., s. 266.

¹⁷ J. Duchesne, *Dwa kapłaństwa*, w: *Kapłaństwo*, dz. cyt., s. 317.

¹⁸ Tamże.

Posługa kapłańska jest ukierunkowana pastoralnie. Chociaż charyzmat jest udzielany na stałe i personalnie członkom Kościoła, to jednak posługa nie ma innej racji bytu poza służbą Kościołowi. Wypełnianie pośrednictwa zbawczego w Kościele rozgałęzia się w trzech zasadniczych kierunkach: przepowiadanie Słowa (funkcja prorocka, nauczanie czyli magisterium), przewodniczenie sakramentom (funkcja liturgiczna albo kultyczna) oraz kierowanie wspólnotą (funkcja hodegetyczna, rządzenie).¹⁹

Wypełnianie misji pośrednictwa zbawczego dokonuje się w Kościele i w świecie. Kościół zatem nie może działać jak sekta, której celem jest wtajemniczenie ludzi w ustalone formy życia, lecz musi spełniać zadanie *drożdży* przekształcających samą rzeczywistość. Do wypełnienia tej misji Kościół powołuje kapłanów, którzy powinni być otwarci na świat przez swoją dyspozycyjność, uzdalniającą ich do podjęcia pracy ewangelizacyjno-misyjnej i apostołskiej.²⁰ Niezbędnym warunkiem wypełniania misji kapłańskiej jest odpowiedzialność urzędowa (publiczna), którą kapłani przyjmują wraz ze święceniami. Trwa ona przez całe życie i jest podstawą dobra wspólnoty chrześcijańskiej. Jest mało istotne, jaki tytuł nadawany jest wybranym i powołanym osobom: ważna i podstawowa jest natura wspólnoty chrześcijańskiej i sposób, w jaki widzi ona te osoby, jako pracujące dla jej dobra.²¹

¹⁹ J. G. Pagé, *Człowiek Boży (Homo Dei)*, art. cyt., s. 234.

²⁰ A. Bravo, *Prezbiterat jako apostołski sposób życia*, w: *Kapłaństwo*, dz. cyt., s. 249–250.

²¹ „Ogólnie wiadomo, że wyświęceni szafarze Kościoła pierwotnego w Nowym Testamencie nie byli nazywani „kapłanami”, hierous. Tylko Jezusowi nadano ten tytuł w sensie chrześcijańskim (Hbr 5, 6; 7, 26; 10, 21). Oficjalnymi przywódcami Kościoła byli apostołowie, grupa, która nie tylko skupiała „Dwunastu”, ale także innych: Macieja, Pawła, Barnabę (Dz 1, 26; 14, 4). W niedługim czasie Kościół w Jerozolimie doszedł do tego, aby mieć prezbiterów lub starszych zjednoczonych z apostołami w kierowaniu wspólnotą (Dz 15, 2; 16, 4). Byli tam także diakoni, wybrani początkowo do pomocy charytatywnej wdowom, którzy stali się w krótkim czasie szafarzami słowa i sakramentów (Dz 6, 1–6; 6, 8–10). Urzędy te pojawiają się także w innych wspólnotach wokół tych, którzy nazywani byli biskupami lub starszymi (Dz 14, 23; 20, 17). Ta niezwykle płynna sytuacja stała się bardziej stabilna od czasu napisania Listów pasterskich; Od Ignacego Antiocheńskiego, początek II wieku, model jednego biskupa, w danym Kościele lokalnym, otoczonego przez prezbiterów i diakonów, jawi się jako model podstawowy, któ-

Z odpowiedzi udzielonych przez badaną młodzież wynika, że kapłan może spełniać swoje zadania pod warunkiem posiadania dobrej orientacji w życiu i problemach religijno-moralnych młodego pokolenia. Kapłan jest wzięty z ludu i do wykonywania misji pasterskiej potrzebuje rzeczywistej łączności z członkami wspólnoty kościelnej. Można nawet stwierdzić, że w opinii młodzieży kapłan powinien być najpierw człowiekiem, który jest zdolny do dialogu z młodym pokoleniem. Młodzież stawia też zarzut księżom, że dają zły przykład życia kapłańskiego, ale biorąc pod uwagę, że obok stawia bycie kapłanem w świecie, można suponować, że nie przerażają młodych ludzi słabości ludzkie u kapłanów, ale ich strukturalizacja, schematyzacja i instytucjonalizacja, która objawia się w kontaktach z ludźmi w ich *naturalnym* środowisku. Młodzież uznaje kapłanów za osoby nieprzystosowane do życia w świecie. Respondenci dostrzegają też nieporadność księży w zwykłych, codziennych sprawach.

Istotą kapłaństwa jest służba wspólnocie kościelnej. Dla młodych ludzi najważniejsza jest funkcja nauczania. Trudności w spełnianiu misji kerygmatycznej stanowią zatem jeden z ważnych powodów złego przykładu życia kapłańskiego. Jednak zaraz obok należy postawić, zdaniem badanych, częsty grzech kapłański – moralizowanie, którego najgorszym objawem jest osądzanie ludzi i wydawanie na nich wyroków. Nieobojętny jest również dla młodzieży stosunek księży do spraw materialnych. Nie chodzi tutaj tylko o stan posiadania, gdyż mitem jest bogactwo duchowieństwa utożsamianego z całym Kościołem – stąd słyszy się często w środkach społecznego przekazu, że Kościół jest bogaty, w rozumieniu – księża są bogaci. Pomiędzy posiadaniem bogactwa a byciem bogatym jest ogromna różnica. Te kategorie jednak nie wchodzą w grę, gdy jest mowa o bogactwie Kościoła i duchowieństwa. Przede wszystkim Kościół nie utożsamia się nigdy ze środkami, które służą wypełnianiu jego misji. Materialne uposażenie Kościoła służy bowiem całej wspólnotcie, a bardzo często najgorsze zadanie zarządzania dobrami materialnymi spełnia tylko kapłan, biorąc na siebie wynikające stąd wszelkie podejrzenia o materializm. Młodzi ludzie zdają się to rozu-

ry od razu staje się powszechny, uznany, chociaż nie był takim wcześniej”.
J. H. Wright, *Kościół i kapłaństwo*, w: *Kapłaństwo*, dz. cyt., s. 305–306.

mieć lepiej niż dorośli członkowie Kościoła. Nie wyolbrzymiają więc spraw materialnych, zaliczając trudności związane ze zdobywaniem i wydawaniem pieniędzy kościelnych do grupy trudności druzgordnych. Znajdują się tutaj także: brak kultury osobistej, brak czasu, pesymistyczny stosunek do rzeczywistości i apodyktyczność. Na samym końcu młodzież umieściła brak systematyczności.

Do zobrazowania szczegółowych odpowiedzi służą zmienne demograficzno-społeczne. W kategorii płci poglądy kobiet i mężczyzn zachowują zbieżność z danymi globalnymi. Występują natomiast różnice w modalności prezentowanych opinii. Mężczyźni bardziej zdecydowanie niż kobiety wyakcentowali trudności w przekazywaniu wiedzy religijnej (odpowiednio: 10%; 5,5%), brak kultury osobistej (odpowiednio: 6,4%; 3,5%) i słabości ludzkie u kapłanów (odpowiednio: 4,2%; 2,2%), a kobiety częściej niż mężczyźni wskazywały na materializm (odpowiednio: 8,6%; 4,7%). Wynika stąd, że mężczyźni podkreślali te trudności, które występują w ich życiu. Jest swego rodzaju projekcja własnych trudności na osobę kapłana. Kobiety wykazały się natomiast większą wrażliwością na materialne uwarunkowania służby kapłańskiej. Należy tutaj wziąć pod uwagę, że materializm oznacz nie tyle posiadanie, co przede wszystkim nastawienie do dóbr materialnych. Kobiety w ocenie kontaktów z kapłanem dostrzegają również te trudności, które napotykają w relacjach międzyosobowych, zwłaszcza rówieśniczych. Kobiety, nastawione na uczuciowo-emocjonalne kontakty międzyludzkie spotykają się często z trudnym do przezwyciężenia uprzedmiotowieniem tych relacji. Możliwość bycia razem jest bowiem często ograniczona przeakcentowaniem materializmu w postawach potencjalnych partnerów.

Wyraźne zbliżenie poglądów wystąpiło w kategorii ekologicznej. Największa liczba mieszkańców miast spośród całej populacji nie udzieliła odpowiedzi na to pytanie – 7,4%, co odzwierciedliło się w procentowych wskazaniach dwóch podstawowych przeszkód w kontaktach młodych ludzi z duszpasterzem: mała znajomość życia i problemów moralnych młodego pokolenia – 18,8% (wieś – 21,4%); zły przykład życia kapłańskiego – 18,2% (wieś – 21,7%). Zauważyć natomiast należy różnicę w poglądach na temat kultury osobistej kapłanów: młodzież ze wsi częściej niż mieszkańcy miast twierdzili, że

kapłanom brakuje kultury w kontaktach z młodymi ludźmi (odpowiednio: 5,8%; 4,3%). Można suponować, że częściowo taki pogląd młodzieży wiejskiej jest uzasadniony porównaniem poziomu kultury księży pracujących w parafiach wiejskich i miejskich. Należy też założyć, że kontakty mieszkańców wsi ze swoim duszpasterzem są bardziej *osobiste*, a mieszkańców miast bardziej *anonimowe*. Wreszcie obiektywnie trzeba stwierdzić, że jakość kontaktów duszpasterskich w parafiach wiejskich i miejskich ulega niewielkim, ale w osobistych kontaktach ważnym modyfikacjom, których przyczyną jest kultura środowiskowa i związane z tym różne zewnętrzne wyrazy obyczajowości kontaktów międzyludzkich. Można w tym wypadku doszukiwać się także różnego poziomu *parafianizmu* w parafiach wiejskich i miejskich. Mieszkańcy wsi są bardziej *parafianami* niż mieszkańcy miast, ale jednocześnie to właśnie młodzież ze wsi dostrzega potrzebę niwelowania różnic społeczno-kulturowych środowiska miejskiego i wiejskiego.

Wpływ czynników decydujących o rozwoju religijnym na ocenę jakości kontaktów młodzieży z duszpasterzem widać w kategorii przynależności organizacyjnej. W najważniejszych przyczynach trudności występujących w relacjach między młodzieżą a ich duszpasterzami nastąpiła bardzo wyraźna polaryzacja poglądów młodzieży zrzeszonej i niezrzeszonej. Ta pierwsza za najważniejszą przeszkodę uznała trudności w nawiązywaniu kontaktów osobistych duszpasterza i młodych ludzi – 20,2% (niezrzeszeni – 14,3%), a druga grupa młodzieży wskazała na małą znajomość życia i problemów moralnych młodego pokolenia – 20,6% (zrzeszeni – 17,5%) i na zły przykład życia kapłańskiego – 20,4% (zrzeszeni – 16,7%). Na czwartym miejscu w grupie młodzieży zrzeszonej znalazły się trudności w przekazywaniu wiedzy religijnej – 14% (niezrzeszeni – 7%), niezrzeszeni na tym samym miejscu umieścili niesprawiedliwość w ocenianiu ludzi – 8,1% (zrzeszeni – 1,8%). W drugorzędnych przeszkodach w kontaktach między duszpasterzem i młodzieżą zaznaczyły się jeszcze różnice w dwóch propozycjach odpowiedzi: brak czasu (zrzeszeni – 7,9%; niezrzeszeni – 3,9%); materializm (odpowiednio: 3,5%; 7,1%). Z przedstawionych wyników procentowych wyłaniają się dwa typy relacji duszpasterskich: w grupie młodzieży zrzeszonej najważ-

niejszą umiejętnością duszpasterza jest nawiązywanie kontaktów osobistych, do czego oprócz znajomości problemów życiowych i religijno-moralnych, a także dobrego przykładu życia kapłańskiego, potrzebna jest zdolność przekazywania wiedzy religijnej i wolny czas, który duszpasterze mogą poświęcić młodym ludziom; dla młodzieży niezrzeszonej duszpasterzowi młodzieży potrzebna jest znajomość życia młodych ludzi i gorliwość w spełnianiu posługi kapłańskiej, do czego podstawą jest dobre życie kapłańskie. Młodzież niezrzeszona dostrzega również umiejętność nawiązywania relacji osobistych między duszpasterzem i młodzieżą, czemu może przeszkodzić niesprawiedliwość w ocenianiu ludzi i materializm kapłanów. Młodzież zrzeszona ceni sobie bardzo partnerskie relacje między duszpasterzem i młodymi ludźmi. Można to uznać za jeden z podstawowych warunków owocnego przekazywania wiedzy religijnej, gdyż możliwy staje się dialog między duszpasterzem a młodymi ludźmi. Młodzież zrzeszona, która częściej kontaktuje się z osobami duchownymi, postuluje, aby kapłani mieli więcej czasu dla młodzieży, nie dostrzega jednak problemu niesprawiedliwego oceniania ludzi przez kapłanów i minimalizuje zarzut materializmu. Te zarzuty stały się natomiast ważne dla młodzieży niezrzeszonej.

Z analizy porównawczej w tej kategorii wynika, że pod wpływem częstszych kontaktów z osobami duchownymi młodzież zrzeszona nie tylko lepiej zna swoich duszpasterzy i pozytywniej ocenia ich działalność, ale również w bardziej adekwatny sposób niż młodzież niezrzeszona wskazuje na rzeczywiste trudności w relacjach kapłanów i młodych ludzi. Kapłan jest dla nich najpierw człowiekiem zdolnym do partnerskiego dialogu zarówno na tematy egzystencjalne, jak i religijne. Młodzież zrzeszona, nie pomniejszając znaczenia życiowego doświadczenia i duchowego wymiaru kapłańskiej służby, oczekuje od duszpasterza otwartości i dojrzałości w nawiązywaniu kontaktów osobistych. Funkcje kapłańskie nie tyle są wykonywaniem władzy, ile aktualnym towarzyszeniem osobom i wspólnotom. Łączy się z nią odpowiedzialność wymagająca od duszpasterzy uważnego dopatrywania się celu, do jakiego zmierzają osoby mające różne inicjatywy oraz dostrzegania drogi, jaką powinny one kroczyć. W duszpasterskiej pracy kapłanów chodzi o taką działalność

ność, aby jej celem było podtrzymanie osób, śpieszenie im z pomocą, wskazywanie im kroków, jakie należy wykonać, do tego by nigdy ich nie opuszczać, a zawsze im towarzyszyć.²²

Z problemami młodych ludzi kapłan spotyka się nie tylko w sporadycznych kontaktach duszpasterskich, ale również w ramach systematycznej działalności katechetycznej. Pewnym odzwierciedleniem tych kontaktów są odpowiedzi respondentów w kategorii typów szkół. Z rozkładu procentowego w tej zmiennej wynika, że każda grupa miała w tej dziedzinie inne preferencje. Młodzież zawodowa wskazała na trudności w nawiązywaniu kontaktów osobistych jako główną przeszkodę w kontaktach młodych ludzi z duszpasterzem – 20,4%. Dla młodzieży technicznej jest nią mała znajomość życia i problemów moralnych młodego pokolenia – 24,7%. Licealiści natomiast na pierwszym miejscu umieścili zły przykład życia kapłańskiego.

Z rozkładu procentowego w grupie młodzieży zawodowej wynika, że na zbliżonym poziomie jako przeszkody uzupełniające znalazły się: mała znajomość życia i problemów moralnych młodego pokolenia – 14,3%, zły przykład życia kapłańskiego – 12,2%. Kapłan jest nauczycielem kultu i pobożności chrześcijańskiej, czyli przygotowuje młodych ludzi do czynnego, świadomego i rozmodlonego uczestnictwa w sakramentach i liturgii Kościoła. Te zadania duszpasterz powinien spełniać zwłaszcza w ramach katechezy, która z natury swojej jest związana z całym sprawowaniem liturgii i sakramentów, gdyż właśnie w sakramentach, a zwłaszcza w Eucharystii, Jezus Chrystus działa najpełniej w celu przemiany człowieka.²³ Misja kapłańska realizowana w katechezie skupia się wokół roli *mistrza*. Do kapłanów, których podstawową funkcją jest nauczanie i kierowanie, wierni, zwłaszcza młodzi powinni przychodzić, zawsze i ze wszystkim. Natomiast duszpasterze powinni występować w roli autentycznych nauczycieli reprezentujących Chrystusa – Głowę Kościoła.²⁴ *Jako pasterz działający w imieniu Chrystusa, kapłan powinien odtwarzać w swym działaniu miłość, która kierowała całą misją Zbawiciela*

²² R. Corti, *Przewodźcą w wspólnotach*, w: *Kapłaństwo*, dz. cyt., s. 295.

²³ Jan Paweł II, *Catechesi tradendae*. Adhortacja apostołska, 23.

²⁴ A. Bravo, *Prezbiterat jako apostołski sposób życia*, art. cyt., s. 247.

i znalazła się u podstaw samej tajemnicy zbawczego Wcielenia. U początków tej tajemnicy znajduje się bowiem niezgłębiona wielko-duszość miłości skierowanej zwłaszcza do grzesznego świata: «Syn Człowieczy przyszedł szukać i zbawić to, co zginęło» (Łk 19, 10). Zamiast czuć niesmak wobec świata wrogiego lub odwracać się od niego, kapłan powinien zaangażować wszystkie swe siły, aby wprowadzić w ten świat orędzie ewangeliczne. Jako pasterz bywa też przyciągany przez tych, którzy odczuwają konieczność otrzymania przebaczenia i życia Chrystusowego.²⁵

Trudności w przekazywaniu wiedzy religijnej nie uzyskały tak dużego poparcia u młodzieży technicznej – 6,9% i licealistów – 6,5%, jak u młodzieży zawodowej – 13,6%. Młodzież zawodowa sygnalizuje więc, że kapłan powinien być człowiekiem dialogu, gdyż bliski kontakt osobisty z młodymi ludźmi pozwala na osobowy przekaz wiedzy religijnej. Podmiotowy wymiar głoszenia Ewangelii domaga się osobowego świadectwa, które kapłani powinni dawać wspólnocie, gdyż *wyświęceni są, aby głosić Ewangelię, być pasterzami wiernych i sprawować kult Boży (...). Uczestnicząc zaś na swoim stopniu święceń w urzędzie jedyne go Pośrednika, Chrystusa (1 Tm 2, 5), zwiastują wszystkim słowo Boże.²⁶* To właśnie prezbiterzy są powołani do tworzenia relacji braterstwa wśród wiernych, do wspólnego szukania prawdy, rozwoju sprawiedliwości i pokoju.²⁷ Licealiści uznają, że w wypełnianiu tej misji najbardziej przeszkadza zły przykład życia kapłańskiego. Według nich na drugim miejscu wśród przeszkód w relacjach między kapłanem a młodzieżą jest mała znajomość życia i problemów moralnych młodego pokolenia – 18,2% i trudności duszpasterza w nawiązywaniu kontaktów osobistych z młodzieżą – 13,4%. Zdaniem licealistów ważniejsze są zatem trudności *uprzedmiotowione* i one stanowią większe zagrożenie dla jakości relacji duszpasterskich niż czynniki osobowe. Podobny charakter, ale z odwrotną kolejnością miały odpowiedzi młodzieży technicznej, dla której drugą pod względem ważności przeszkodą w kontaktach z mło-

²⁵ J. Galot, *Postać kapłana w świetle Soboru Watykańskiego II*, w: *Kapłaństwo*, dz. cyt., s. 284–285.

²⁶ *Lumen gentium* 28.

²⁷ Jan Paweł II, *Pastores dabo vobis*, 18.

dzieżą jest zły przykład życia kapłańskiego – 18,9%, a trzecią trudności w nawiązywaniu kontaktów osobistych – 14,9%. Wśród uzupełniających przeszkód wystąpiły różnice także różnice w ilości deklaracji odpowiedzi: brak czasu (Zasadnicza Szkoła Zawodowa (ZSZ) – 7,5%; Technikum, Liceum Zawodowe (TL) – 4,8%; Liceum Ogólnokształcące (LO) – 3,2%); materializm (odpowiednio: 4,8%; 6,1%; 7,7%).

Przeprowadzone analizy ukazują nam różne modalności w konstruowaniu negatywnych aspektów życia i posługi kapłańskiej. W poglądach młodzieży zawodowej widać wyraźnie zaznaczającą się potrzebę osobistego kontaktu duszpasterza i katechety z młodzieżą. Kapłan jest bowiem przede wszystkim świadkiem słowa. W katechezie szkolnej nie wystarczy zatem doskonalenie świadectwa życia, ale niezbędnym warunkiem owocności w przekazie słowa jest kontakt osobowy, który umożliwia prowadzenie partnerskiego dialogu. A. Duplex twierdzi, że dialog nie jest żadnym ryzykiem o ile kapłan jest przekonany, że to nie on posiada prawdę, ale prawda posiada jego. Każdy człowiek nosi w sobie cząstkę prawdy. Jeśli kapłan jest przekonany, że droga chrześcijaństwa jest podejściem najbardziej pełnym, wówczas może podjąć trud przekonywania o tym innych ludzi: najpierw poprzez osobiste doświadczenie, poprzez swoje życie, a następnie przez akceptację prawdy w drugim człowieku. Kapłan musi przekonać o wiarygodności swojej własnej pozycji, ale nie może w żadnym przypadku jej narzucać. W prowadzeniu dialogu należy respektować zasadę, że źródło prawdy rozwija się w drugim człowieku tylko przy bezgranicznym respektowaniu jego własnego wewnętrznego terytorium, które ustawicznie używane, może stać się dopiero prawdziwie życiodajnym terenem.²⁸

Licealiści wyraźnie podkreślili *materialny* wymiar służby kapłańskiej. Według nich nie tyle ważne jest czy kapłan – to człowiek otwarty na dialog, ale czy jest do niego przygotowany poprzez dobre życie kapłańskie. Natomiast młodzież techniczna uznaje pierwszeństwo wiedzy o życiu i problemach moralnych młodego pokolenia przesuując dopiero na trzecie miejsce, tak jak licealiści, trudności związane z nawiązywaniem kontaktów osobistych z młodzieżą. Moż-

²⁸ A. Duplex, R. Femia, *Czy można żyć Ewangelią dzisiaj?*, Kraków 1998, s. 48–49.

na zatem ogólnie stwierdzić, że młodzież zawodowa za najważniejsze zadanie w kontaktach kapłana z młodzieżą uznaje kształtowanie czynników osobowych (kapłan powinien być człowiekiem dialogu), natomiast dla licealistów i młodzieży technicznej droga do osobowych kontaktów duszpasterza z młodymi ludźmi prowadzi przez poznawanie życia i problemów młodego pokolenia, a także dojrzałe świadectwo życia kapłańskiego.

3. Pozytywne cechy duszpasterza młodzieży

Respondenci, odpowiadając na pytanie – co najbardziej jest potrzebne kapłanowi pracującemu wśród młodzieży? – mogli wskazać trzy ich zadaniem najważniejsze cechy, umiejętności, lub sprawności, które wpływają na jakość kontaktów duszpasterskich z młodzieżą. Najważniejszą cechą kapłana powinno być wzbudzanie zaufania – 31,3%; druga cnota pod względem ważności to szczerść i otwartość w kontaktach z młodzieżą – 22,9%; na trzecim miejscu znalazła się znajomość potrzeb, problemów, trudności, marzeń i życzeń młodzieży – 15,2%.

W grupie najważniejszych cech znalazły się również: szczerść i otwartość w kontaktach z młodzieżą – 22,8%; znajomość potrzeb, problemów, trudności, marzeń i życzeń młodzieży – 11%, prawdomówność i uczciwość – 5,8%. Wśród uzupełniających cech na drugim szczeblu pod względem ważności są: znajomość potrzeb, problemów, trudności, marzeń i życzeń młodzieży – 11,9%; wzbudzanie zaufania – 11%; prawdomówność i uczciwość – 9,9%. Cechy uzupełniające dla trzeciego stopnia ważności to: szczerść i otwartość w kontaktach z młodzieżą – 9,9%; umiejętność przekazywania wiedzy religijnej – 9,2%; prawdomówność i uczciwość – 8,8%.

Przy uwzględnieniu kolejności najważniejszych i uzupełniających cech duszpasterza młodzieży można ustalić ich hierarchię. Kapłan – duszpasterz młodzieży powinien być osobą wzbudzającą zaufanie, ale też musi być szczerzy i otwarty w kontaktach z młodymi ludźmi. Koniecznym wymogiem jest też znajomość potrzeb, problemów, trudności, marzeń i życzeń młodzieży, a także prawdomówność i uczciwość. Młodzież wskazuje wreszcie na intelektualną sprawność kapłana, jaką jest umiejętność przekazywania wiedzy.

Na podstawie analizy statystycznej zebranego materiału można stwierdzić, że młodzież preferowała cechy afiliacyjne: zdobycie zaufania, szczerść i otwartość w kontaktach z młodzieżą, prawdomówność i uczciwość, znajomość potrzeb, problemów, marzeń i życzeń młodych ludzi. Spośród sprawności intelektualnych młodzież wyróżniła umiejętność przekazywania wiedzy religijnej, natomiast zdolność przekonywania do głoszonych poglądów była już słabiej doceniona.

Natomiast cechy perfekcjonistyczne – związane z rozwojem własnej osobowości: zachowywanie przyrzeczeń, ubóstwo i brak przywiązania do pieniędzy, dobry przykład modlitwy, a także cechy prestiżowe – związane z pełnieniem funkcji kapłańskich: sumienne wypełnianie obowiązków, stawianie wymagań moralnych młodym ludziom, sprawiedliwość w ocenie innych ludzi – nie znalazły uznania w oczach młodzieży.

W kategorii płci różnice w hierarchii cech kapłana oraz częstotliwości akceptowania sprawności są nieznaczne. Przy zbliżonej ilości deklaracji najważniejszej cechy, jaką jest wzbudzanie zaufania (kobiety – 31,6%; mężczyźni – 30,7%), kobiety częściej niż mężczyźni wskazywały na szczerść i otwartość w kontaktach z młodzieżą (odpowiednio: 24,4%; 21,6%) i podkreślały ważność wiedzy na temat potrzeb, problemów, marzeń i życzeń młodych ludzi (odpowiednio: 13%; 9,1%). Te same różnice wystąpiły również w rankingu ważności drugorzędnej: szczerść i otwartość w kontaktach z młodzieżą (kobiety – 24,4%; mężczyźni – 21,6%); znajomość potrzeb, problemów, marzeń i życzeń młodych ludzi (odpowiednio: 13%; 10,8%) i zaznaczyły się różnice w deklaracjach odpowiedzi: prawdomówność i uczciwość (odpowiednio: 11,6%; 8,3%). W rankingu ważności trzeciorzędnej mężczyźni częściej niż kobiety wskazywali na prawdomówność i uczciwość (odpowiednio: 10,6%; 7%), a kobiety wyprzedzały mężczyzn ilością deklaracji odpowiedzi: *znajomość potrzeb, problemów, marzeń i życzeń młodych ludzi* (odpowiednio: 16,3%; 14%) i *umiejętność przekazywania wiedzy religijnej* (odpowiednio: 11,2%; 7,4%). Różnice we wskazaniach cech perfekcjonistycznych i prestiżowych są bardzo małe w tej zmiennej. Oznacza to, że w *porządku męskim i żeńskim* wiedza na temat życia kapłanów jest nie-

wielka i ujednolicona. Różnice, które wystąpiły w określeniu najważniejszych cech duszpasterza młodzieży wskazują, że kobiety bardziej zdecydowanie niż mężczyźni potrafiły je określić; a są nimi: szczerść i otwartość w kontaktach z młodzieżą, i znajomość potrzeb, problemów, marzeń i życzeń młodych ludzi. Zbliżenie poglądów nastąpiło we wskazaniach odpowiedzi: prawdomówność i uczciwość. Można zatem stwierdzić, że ze względu na małą wiedzę o życiu kapłanów i niewielką ilość doświadczeń w kontaktach kobiet i mężczyzn z duszpasterzami we wskazanych cechach duszpasterzy młodzieżowych dominują sprawności ludzkie, które dla młodych ludzi są ważne w każdej relacji interpersonalnej.

Hierarchia najważniejszych cech duszpasterza młodzieży w opinii respondentów rekrutujących się z różnych środowisk miejsca zamieszkania jest bardzo spójna. Wyrazem tego jest tylko jedna znacząca różnica w określeniu pierwszej pod względem ważności cechy kapłana-duszpasterza, wynikająca z przewagi ilości odpowiedzi mieszkańców wsi nad mieszkańcami miast: szczerść i otwartość w kontaktach z młodzieżą (wieś – 24,7%; miasto – 20,7%) i drugorzędnej sprawności: prawdomówność i uczciwość (odpowiednio: 11,1; 8,6%). W trzeciorzędnej wartości to z kolei mieszkańcy miast przewyższali częstotliwością odpowiedzi mieszkańców wsi: znajomość potrzeb, problemów, marzeń i życzeń młodych ludzi (odpowiednio: 16,8%; 13,9%) i szczerść i otwartość w kontaktach z młodzieżą (odpowiednio: 10,8%; 8,8%). Z takiego rozkładu odpowiedzi wynika, że pomimo odmiennych wpływów kulturowych, innych tradycji religijnych młodzież o wiejskim i miejskim pochodzeniu terytorialnym tylko w bardzo małym stopniu różni się od siebie poglądami na temat cech kapłana-duszpasterza. Przyczyną tego jest niewielki kontakt młodzieży wiejskiej i miejskiej z kapłanami, a pośrednio wskazuje to na niewielki zasięg duszpasterstwa młodzieży z wyraźnie określoną rolą kapłana. W efekcie prowadzi to do zmniejszenia się odmienności oczekiwań wobec kapłana ze strony mieszkańców miast i wsi.

Silniejsze więzi z kapłanem cechują młodzież zrzeszoną. Z rozkładu odpowiedzi w zmiennej przynależności organizacyjnej wynika jednak, że młodzież zrzeszona nie różni się tak zasadniczo od młodzieży niezrzeszonej w swoich poglądach na temat duszpasterskiej

tożsamości kapłana. Uszeregowanie cech najwyższej notowanych i stojących na dole *drabiny* jest podobne w tych dwóch grupach. Jedynie w dwóch odpowiedziach wskazujących na najważniejsze cechy kapłana-duszpasterza nastąpiło rozróżnienie ilości wyborów: umiejętność przekazywania wiedzy religijnej (zrzeszeni – 9,6%; niezrzeszeni – 2,4%); sprawiedliwość w ocenie innych ludzi (niezrzeszeni – 2,4%, zrzeszeni – ani jedna osoba nie wybrała tej odpowiedzi). W drugim pod względem ważności wskazaniu nastąpiły różnice ilościowe w trzech odpowiedziach: wzbudzenie zaufania (niezrzeszeni – 11,6%; 7%); umiejętność przekazywania wiedzy religijnej (odpowiednio: 8,4%; 3,5%); znajomość potrzeb, problemów, marzeń i życzeń młodych ludzi (odpowiednio: 11,7%; 14,9%). Ta odpowiedź ostatnia zróżnicowała też ilość deklaracji zrzeszonych i niezrzeszonych w określeniu trzeciej pod względem znaczenia cechy kapłana – duszpasterza (odpowiednio: 15%; 17,5%). Wpływ przynależności organizacyjnej i związane z tym większe doświadczenie w kontaktach z kapłanem-duszpasterzem okazał się mało wyraźny. Niewielkie i nieregularne różnice świadczą o niewielkim wpływie bliższych kontaktów z księżmi na poglądy respondentów. W jednej i drugiej grupie cechy afiliacyjne kapłana są najważniejsze, natomiast spośród cech intelektualnych na uwagę, zdaniem jednych i drugich, zasługuje umiejętność przekazywania wiedzy religijnej. Należy zatem wyraźnie podkreślić dominującą rolę nauczania, które powinno być podstawowym, całościowym, systematycznym i pełnym przekazem wiary, wprowadzającym w chrześcijaństwo, uzasadniającym wiarę, stwarzającym dla niej właściwe perspektywy rozwoju.

Odpowiedzi respondentów na omawiane pytanie ulegają stosunkowo niewielkim zmianom w rozwarstwieniu na typy szkół. Dominującą rolę w wyróżnionych grupach młodzieżowych spełniają cechy afiliacyjne, chociaż respondenci różnią się częstością wybierania poszczególnych propozycji odpowiedzi. Ponad 1/3 młodzieży zawodowej nie udzieliła odpowiedzi na to pytanie, stąd wynikają podstawowe różnice w częstotliwości wyborów tej grupy respondentów, co też należy uwzględnić przy analizach statystycznych. W grupie najważniejszych cech kapłana-duszpasterza zasługuje na uwagę różnica ilościowa między licealistami i młodzieżą techniczną we wskazaniu

odpowiedzi: *wzbudzanie zaufania* (odpowiednio: 29,1%; 35,1%; ZSZ – 27,2%) i *znajomość potrzeb, problemów, marzeń i życzeń młodych ludzi* (odpowiednio: 16,7%; 8,2%; 2,7%). Licealiści, łącząc wyraźnie te dwie cechy wskazuje, że wzbudzanie zaufania musi mieć podstawę: tylko kapłan, który zna młodzież jest osobą godną zaufania. W odpowiedzi drugiej pod względem ważności różnice dotyczyły również dwóch odpowiedzi: *szczerłość i otwartość w kontaktach z młodzieżą* (odpowiednio: 25,4%; 21,8%; 19%); *sprawiedliwość w ocenie innych ludzi* (odpowiednio: 6,7%; 10,1%; 4,1%). Naprzemienne odwrócenie proporcji między ilością odpowiedzi licealistów i młodzieży technicznej nastąpiło w dwóch odpowiedziach trzeciej pod względem ważności cechy kapłana: *prawdomówność i uczciwość* (odpowiednio: 7,7%; 10,4%; ZSZ – 8,2%); *umiejętność przekazywania wiedzy religijnej* (odpowiednio: 10,9%; 7,4%; 9,5%). Wynika stąd, że licealiści bardziej niż pozostała młodzież docenia cechy intelektualne, czego podkreśleniem jest też przeważająca ilość wskazań przez młodzież licealną odpowiedzi: *zdolność przekonywania do głoszonych poglądów* – 6% (ZSZ – 4,1%; TL – 2,7%). Różnice, które zaznaczyły się w tej zmiennej mogą mieć swoją przyczynę we wpływie elementów społeczno-kulturowych, występujących w różnych typach szkół, o czym decyduje również poziom wykształcenia ogólnego, ale uwzględnić również należy czynniki osobowościowe o głębszym charakterze, które kształtowane są w procesie wychowania z udziałem edukacji religijnej. Akcentowanie w katechezie formacji intelektualnej nie oznacza ograniczenia jej do roli nauczania, ale wskazuje, że nauczanie należy do istoty katechezy i odróżnia ją od innych form przepowiadania słowa Bożego. Współcześnie katechezę rozumie się jako posługę słowa w Kościele lub jako formę urzeczywistniania się Kościoła. Tak pojęta katecheza zawiera w sobie wymiar biblijny, liturgiczny, dydaktyczny i egzystencjalny.²⁹ Podkreślenie znaczenia nauczania w katechezie ma swoje uzasadnienie w różnicach występujących między katechezą a ewangelizacją. Katecheza i ewangelizacja mają wiele wspólnych cech: są skoncentrowane na Chrystusie, są dziełem całego Kościoła, służą rozwojowi wiary, a przez to przemienianiu człowieka i świata. *Podczas gdy jednak*

²⁹ Zob. M. Majewski, *Katecheza permanentna*, dz. cyt., s. 78–87.

*ewangelizacja jest szeroko otwarta na świat, uwzględnia konkretne warunki, a zwłaszcza procesy laicyzacji czy ateizacji, przepowiadanie katechetyczne jest zainteresowane wprost i w całości orędziem zbawienia niezależnie od uwarunkowań, w jakich mu przyszło się znajdować.*³⁰ Dla osiągnięcia tych celów poznawczo-intelektualnych katecheza korzysta z liturgii, sakramentów, modlitwy grupowej, wspólnotowego doświadczenia wiary i apostołatu. Wszystkie formy i środki stosowane w katechezie powinny służyć świadectwu religijnemu.³¹

4. Duszpasterz młodzieży – kapłan „czynny”

Respondenci, opowiadając na pytanie – co kapłan powinien przede wszystkim czynić dla młodych ludzi? – mogli wybierać trzy odpowiedzi spośród dziewięciu propozycji, a także określić ich miejsce w rankingu ważności. Przedstawione do wyboru odpowiedzi można podzielić na trzy grupy: zadania organizacyjne – organizować życie religijne; urządzać życie kulturalne (teatr, kino, koncerty); dbać o rozrywki; zadania formacyjne – być kierownikiem duchowym; uczyć wypełniania obowiązków moralnych; doradzać w kształtowaniu życia modlitwy; zadania apostołskie – zdobywać pomoc materialną dla najuboższych; mieć czas dla młodzieży; pomagać w rozwiązywaniu problemów życiowych. W opinii badanej młodzieży bezapelacyjnie najważniejszym zadaniem jest niesienie pomocy młodym ludziom w rozwiązywaniu problemów życiowych – 41,1%. Pierwszym na liście drugorzędnych zadań jest natomiast spełnianie funkcji kierownika duchowego (spowiednika) – 15,6%. Trzecie miejsce pod względem ważności zajmuje poświęcanie przez kapłana czasu młodym lu-

³⁰ Tamże, s. 107.

³¹ W zwięzły sposób ukazał to M. Majewski: „Świadectwo religijne nie może być zawężone do doskonałego prowadzenia katechezy nawet biblijnej. Nie powinno też być utożsamiane z wiernym przekazywaniem nauki Kościoła. Byłoby również rzeczą niewłaściwą stawiać świadectwo na równi z pobożnością. Wreszcie nie należy świadectwa sprowadzać do apostołstwa. W sumie świadectwo nie może być indoktrynacją, zawodowym pełnieniem roli chrześcijańskiej, zniewalającą ewangelizacją, ale przede wszystkim zwyczajnym manifestowaniem swego istnienia zespolonego organicznie z Jezusem Chrystusem, świadectwo domaga się, jest nosicielem i skutecznym narzędziem rzeczywistości religijnej. Mowa świadectwa jest mową objawiającego się Boga z jednej strony, a doświadczenia religijnego człowieka z drugiej strony.” M. Majewski, *Katecheza permanentna*, dz. cyt., s. 108.

dziom – 17,8%. Do grupy najważniejszych zadań można jeszcze dodać działania posiłkowe: organizować życie religijne – 12,4%; być kierownikiem duchowym – 7,5%; mieć czas dla młodzieży – 7,4%. W drugiej grupie pod względem ważności mogą znaleźć się: pomagać w rozwiązywaniu problemów życiowych – 13,4%; mieć czas dla młodzieży – 12,9%; doradzać w kształtowaniu życia modlitwy – 12,9%. Natomiast zadania pomocnicze w trzeciej grupie to: doradzać w kształtowaniu życia modlitwy – 11,9%; uczyć wypełniania obowiązków moralnych – 9,7%; zdobywać pomoc materialną dla najuboższych – 9%. Na podstawie rozkładu odpowiedzi w poszczególnych grupach można ułożyć zadania kapłana-duszpasterza w pionowej hierarchii ilościowej: pomagać w rozwiązywaniu problemów życiowych; mieć czas dla młodzieży; być kierownikiem duchowym (spowiednikiem); doradzać w kształtowaniu życia modlitwy; organizować życie religijne; uczyć wypełniania obowiązków moralnych; zdobywać pomoc materialną dla najuboższych; dbać o rozrywki (dyskoteki, festyny); urządzić życie kulturalne (kino, teatr, koncerty).

Układ zadań duszpasterskich kapłana tylko częściowo ulega zmianom w kategorii demograficznej. Dla mężczyzn i kobiet najważniejszym działaniem jest pomaganie w rozwiązywaniu problemów życiowych (odpowiednio: 40,5%; 41,8%). Mężczyźni częściej niż kobiety wskazywali na organizowanie życia religijnego (odpowiednio: 14%; 10,8%) i na uczenie wypełniania obowiązków moralnych (odpowiednio: 5,5%; 2,8%), a także na dbałość o rozrywki (odpowiednio: 4,2%; 1,8%). Kobiety częściej niż mężczyźni wskazywały na czynnik czasu poświęconego młodym ludziom (odpowiednio: 8,4%; 6,4%) i na doradzanie w kształtowaniu życia modlitwy (odpowiednio: 5,3%; 3%). W wyznaczeniu drugiego, co do ważności zadania kapłana nastąpiła zmiana hierarchii: dla kobiet najważniejsze jest spełnianie przez księdza roli kierownika duchowego – 17,6% i pomaganie w rozwiązywaniu problemów życiowych – 15,4%. Mężczyźni na pierwszym miejscu w tej grupie zadań postawili czas, który duszpasterz powinien mieć dla młodzieży – 14,8%, a na drugim spełnianie roli kierownika duchowego – 13,8%. W trzeciej grupie pod względem znaczenia kobiety wyraźniej niż mężczyźni określili swój pozytywny stosunek do czasowego uwarunkowania kontak-

tów duszpasterskich z młodzieżą (odpowiednio: 20,2%; 15,7%), a także częściej wskazywały na rolę kapłana-doradcy w kształtowaniu życia modlitwy (odpowiednio: 13,2%; 10,8%), a mężczyzn ważniejsze niż dla kobiet była dbałość o rozrywki (odpowiednio: 5,3%; 2,9%). Z analizy statystycznej w kategorii demograficznej wynika, że dla mężczyzn i kobiet głównym zadaniem kapłana jest niesienie pomocy w sprawach życiowych. Jakkolwiek dla jednej i drugiej grupy ważny jest czas, jaki kapłani poświęcają młodym ludziom, to dla kobiet zadania uzupełniające mają charakter formacyjny, a mężczyźni preferują zadania organizacyjne.

Pomimo względnej różnorodności doświadczeń i warunków życia, jakie istnieją w środowiskach wiejskich i miejskich nie wystąpiły różnice w hierarchizowaniu najważniejszych zadań duszpasterza młodzieży. Jedyna symptomatyczna różnica wystąpiła w częstości wyborów odpowiedzi, wskazującej na czas, który kapłani powinni poświęcać młodzieży (wieś – 9,2; miasto – 5,5%). W drugiej grupie pod względem ważności mieszkańcy wsi częściej niż młodzież z miasta wybierali odpowiedzi: *być kierownikiem duchowym* (odpowiednio: 18%; 13,3%); *pomagać w rozwiązywaniu problemów życiowych* (odpowiednio: 15,4%; 11,9%) i *uczyć wypełniania obowiązków moralnych* (odpowiednio: 10,6%; 7%). W grupie trzeciej pod względem ważności na uwagę zasługują trzy odpowiedzi, w których mieszkańcy wsi przewyższali częstością wyborów młodzież z miasta: *być kierownikiem duchowym* (wieś – 11,1%; miasto – 7,2%); *organizować życie religijne* (odpowiednio: 9,4%; 5,5%); *pomagać w rozwiązywaniu problemów życiowych* (odpowiednio: 9,4%; 7,2%) i dwie odpowiedzi, w których prym wiedli mieszkańcy miast: *zdobywać pomoc materialną dla najuboższych* (miasto – 10%; wieś – 7,6%); *urządzać życie kulturalne* (odpowiednio: 5,3%; 2,8%). Różnice procentowe nie są duże i dlatego nie przekreślają zasadniczej zbieżności poglądów tych dwóch odmiennych zbiorowości młodzieży. W odpowiedziach zarysowały się jednak preferencje w ocenie działalności kapłanów-duszpasterzy. Młodzież ze wsi potrafi dowartościować zadania formacyjne i apostołskie, natomiast w poglądach młodzieży miejskiej przebijają się uwarunkowania środowiskowe, czego efek-

tem jest dowartościowanie zadań posiłkowych o charakterze organizacyjnym.

Układ zadań kapłanów-duszpasterzy zmienia w zależności od kondensacji życia religijnego. Po najważniejszym zadaniu, w którym niezrzeszeni przewyższyli częstością wyborów zrzeszonych (pomagać w rozwiązywaniu problemów życiowych: odpowiednio – 41,4%; 37,7%) młodzież zrzeszona częściej niż niezrzeszeni wybierała odpowiedzi wskazujące na zadania posiłkowe: organizować życie religijne (odpowiednio: 18,4%; 11,6%); być kierownikiem duchowym (odpowiednio: 10,5%; 7,2%). W drugim pod względem ważności zadaniu duszpasterskim zaznaczyło się rozróżnienie naprzemienne. Niezrzeszeni częściej niż zrzeszeni wybierali: pomagać w rozwiązywaniu problemów życiowych (odpowiednio: 14%; 11,4%); uczyć wypełniania obowiązków moralnych (odpowiednio: 9,6%; 2,6%) i *dbać o rozrywki* (odpowiednio: 4,4%; 0,9%). Natomiast zrzeszeni przewyższali niezrzeszonych ilością wyborów następujących odpowiedzi: być kierownikiem duchowym (odpowiednio: 19,3%; 15,1%); doradzać w kształtowaniu modlitwy (odpowiednio: 14,9%; 10,8%); organizować życie religijne (odpowiednio: 8,8%; 5,5%). W tej grupie zadań nastąpiło również przesunięcie w hierarchii zadań. Po funkcji kierownika duchowego (w jednej i drugiej grupie na pierwszym miejscu), młodzież zrzeszona umieściła doradzanie w życiu modlitwy, a niezrzeszona – pomaganie w rozwiązywaniu problemów życiowych, a na trzecim miejscu w jednej i drugiej grupie znalazł się czas, który duszpasterze powinni poświęcić młodzieży (zrzeszeni – 13,2%; niezrzeszeni – 13%). W grupie zadań trzeciorzędnych młodzież zrzeszona i niezrzeszona pierwsze miejsce wskazała odpowiedzi: mieć czas dla młodzieży (odpowiednio: 20,2%; 17,6%). Drugie i trzecie miejsce w odpowiedziach zrzeszonych zajęły odpowiedzi: *doradzać w kształtowaniu życia modlitwy* i *uczyć wypełniania obowiązków moralnych* (po 12,3%), a czwarte odpowiedź: *pomagać w rozwiązywaniu problemów życiowych* – 9,6%. Niezrzeszeni ułożyli następująca kolejność odpowiedzi: *doradzać w kształtowaniu życia modlitwy* – 11,8%; *zdobywać pomoc materialną dla najuboższych* – 9,7%; *być kierownikiem duchowym, uczyć wypełniania obowiązków moralnych* (po 9,2%). Różna kolejność hierarchiczna i różnice

w częstoci wyborów pozwalają twierdzić, że młodzież zrzeszona pod wpływem intensywniejszego życia religijnego bardziej niż respondenci niezrzeszeni docenia wartość zadań organizacyjnych (również w zakresie życia kulturalnego), ale do ważnych zadań uzupełniających zalicza przede wszystkim obowiązki związane z formacją duchową. W grupie młodzieży niezrzeszonej w zadaniach apostołskich pojawia się natomiast zdobywanie pomocy materialnej dla najuboższych, co w połączeniu z nauczaniem wypełniania obowiązków moralnych bardzo pozytywnie ukierunkowuje zadania duszpasterskie kapłanów.

W rozkładzie procentowym odpowiedzi udzielonych przez młodzież w grupach wydzielonych szkół na pierwszym miejscu najważniejszych zadań kapłana pojawia się obowiązek pomagania w rozwiązywaniu problemów życiowych (TL – 44,7%; LO – 40,5%; ZSZ – 34%); ponieważ ponad 1/3 młodzieży zawodowej nie udzieliła odpowiedzi na to pytanie, dlatego tylko częściowo można stosować porównanie danych procentowych w tej grupie z pozostałą młodzieżą. W grupie zadań drugorzędnych istotne różnice wystąpiły w dwóch odpowiedziach: licealiści preferowali doradztwo w kształtowaniu życia modlitwy – 13,7%, a młodzież techniczna podkreślała znaczenie nauczania obowiązków moralnych – 12,2%. Pomaganie w rozwoju życia modlitwy zostało też docenione przez młodzież techniczną w grupie trzeciorzędnych zadań – 14,9%, a licealiści jeszcze wyraźniej podkreślili znaczenie pomagania w rozwiązywaniu problemów życiowych – 11,2%. Młodzież zawodowa w najważniejszych zadaniach na pierwszym miejscu postawiła pomaganie w rozwiązywaniu problemów życiowych, jednocześnie na wyższym poziomie od danych ogólnych stawiając organizowanie życia religijnego – 16,3%, a na niższym poziomie zadanie kierownictwa duchowego. W zadaniach drugorzędnych młodzież zawodowa na niższym poziomie od danych ogólnych umieściła uczenie wypełniania obowiązków moralnych – 3,4% i poświęcanie większej ilości czasu młodzieży – 8,8%. Z przeprowadzonej analizy statystycznej wynika, że różny poziom wiedzy ogólnej tylko częściowo wpłynął na preferencje młodzieży w określeniu zadań kapłana-duszpasterza. Dla licealistów najważniejsza jest funkcja pomagania w rozwiązywaniu proble-

mów życiowych, a zadaniem uzupełniającym jest kierownictwo duchowe i poświęcanie czasu młodym ludziom. Młodzież techniczna również bardzo wyraźnie premiuje pomaganie w rozwiązywaniu problemów życiowych, ale docenia też uczenie wypełniania obowiązków moralnych, a także poświęcanie czasu młodzieży i doradzanie w życiu modlitwy. Młodzież zawodowa, uznając za najważniejsze zadanie pomaganie w rozwiązywaniu problemów życiowych, priorytetowo traktuje organizowanie życia religijnego, ale w mniejszym stopniu niż pozostała młodzież honoruje uczenie moralności i poświęcanie czasu młodym ludziom przez duszpasterza.

Jan Paweł II naucza, że *praca Kościoła dla dobra młodych, prowadzona zgodnie z zasadami pedagogicznymi i metodologicznymi, musi opierać się na przeświadczeniu, że jej podstawowym celem jest ukazywanie różnych powołań i wspomaganie ich rozwoju (...). Program duszpasterstwa młodzieży musi zmierzać do ostatecznego celu, jakim jest wychowanie młodego człowieka do osobistego, głębokiego i decydującego dialogu z Chrystusem (...).*³² Bardzo ważną rolę w kształtowaniu wiary w Chrystusa spełnia wiara w Kościół, a w profilowaniu jej pomagają młodym ludziom duszpasterze. Dla nich programem powinna być Ewangelia miłości. Młodzież oczekuje od swoich duszpasterzy miłości pasterskiej – daru serca, a rewanżując się, potrafi uczynić z niego ważną część programu swojego życia wiary.

³² Jan Paweł II, *Oroędzie na Światowy Dzień Modlitw o Powołania (18 X 1994)*, 3.